

CHAPTER «PHILOSOPHICAL SCIENCES»

MAO ZEDONG ON MARXIST-LENINIST DOCTRINE, ITS COMBINATION WITH THE PRACTICE OF CHINA AND THE PROCESS OF THE ESTABLISHMENT OF CHINESE MARXISM

МАО ЦЗЕДУН ПРО МАРКСИСТСЬКО-ЛЕНІНСЬКЕ ВЧЕННЯ, ПОЄДНАННЯ ЙОГО З ПРАКТИКОЮ КИТАЮ ТА ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ КИТАЄЗОВАНОГО МАРКСИЗМУ

Nataliia Yarmolitska¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-355-2-23>

Abstract. This study analyzes the key ideas of Mao Zedong, first of all, his views on the combination of marxist-leninist teachings with chinese practice, which became the first stage in the chineseization of marxism. *The purpose* of this section is a systematic study of the phenomenon of chineseized marxism, its worldview, philosophical and political foundations based on a historical and biographical analysis of the work of the key representative of chineseized marxism – Mao Zedong. On the basis of the conducted research, it was determined that the main ideas of Mao Zedong contributed to the revolutionary struggle of the Chinese people for national independence and national liberation on the path of socialist construction; the main ideas of Mao Zedong regarding the combination of marxism with chinese practice are analyzed; three historical leaps in the chineseization of marxism were studied and it was determined that the first leap took place during the period of Mao Zedong's activities, when his idea of chineseization of Marxism was implemented, the second – during the period of socialist construction with chinese characteristics and Deng Xiaoping's reforms, the third – developed by the current leader of China,

---

¹ PhD, Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Xi Jinping, which was defined as "socialism with Chinese characteristics of the new era". *The methodology* of this study is based on the analysis of the theoretical foundations of Mao Zedong's ideas, and also relies on the works of leading scientists in the field of Chinese philosophy, Chinese Marxism and modern Chinese studies. The study considered the main ideas and periods of the formation of Chinese Marxism, as well as alternative interpretations of this process in modern Chinese studies. In general, this study is based on a critical analysis of various sources and aims to provide a comprehensive understanding of the theoretical and practical aspects of the main ideological legacy of Mao Zedong and to determine the influence of these ideas on the process of Chineseization of Marxism. This study highlighted several points in Mao Zedong's theoretical views and political practice and *concluded* that the basis of his main ideas were: efforts to integrate Marxism-Leninism with the specifics of China; to create a new democratic revolution based on the characteristic features of China; to embark on the path of socialist revolution for the further development of socialist construction in China. These and other ideas of Mao Zedong became the main forms of Chineseization of Marxism in the XX century, and to this day remain the guiding ideology of the Chinese Communist Party. *Practical implications.* The results of this study will contribute to the possibility of intercultural dialogue and cooperation in the humanitarian sphere of Ukraine and China, taking into account the differences between the basic worldview, philosophical, political and cultural practices, as well as contribute to the definition and evaluation of existing and potential strategies for the implementation of Chinese Marxism in the practices of intercultural communication and the education system.

1. Вступ

В сучасному Китаї вже понад сто років, починаючи із заснування Комуністичної партії в 1921 році, марксизм є керівною ідеологією. Навколо цього питання в науковій літературі опубліковано безліч різноманітних думок, які стосуються оцінки ступеня вкорінення марксистсько-ленінської традиції в складову китайської ідеології. Переважна більшість науковців вважають, що марксизм, як наукова істина, зіграв значну керівну роль у відродженні китайської нації, однак, це не була точна копія теорії марксизму. Китайський марксизм – це поєднання

марксизму із специфічною реальністю Китаю, із традиційною китайською культурою з її винятковими особливостями. Всі ці перетворення відбувались під керівництвом Комуністичної партії Китаю, історія якої пов'язана із впровадженням теоретичних ідей марксизму, які згодом в країні набули статусу «китаєзованого марксизму». Вважається, що засновником «китаєзованого марксизму» був Мао Цзедун, ідеї якого були продовжені теоріями Ден Сяопіна й розвинені Сі Цзіньпіном в побудові «соціалізму з китайською специфікою в нову добу», який визнав, що «марксизм глибоко змінив Китай, і Китай також значно збагатив марксизм» [12, с. 2]. Саме в цьому двосторонньому взаємозв'язку продемонстровано процес китаєзації марксизму, який відбувався у взаємодії між теорією і практикою, з розповсюдженням марксистської теорії та дотриманням і врахуванням минулих досягнень. Як зазначають сучасні вітчизняні дослідники – «різноманітні філософські та ідеологічні впливи сформували китайський марксизм, включаючи традиційну китайську думку, марксистську теорію та праці Мао Цзедуну» [8, с. 35].

Одним із найбільш актуальних і дискусійних питань в науковій літературі є питання впливу ідей Мао Цзедуну на «китайську оптимізацію марксизму». Загалом, Мао Цзедун вважається «класиком китайського марксизму», який першим запропонував поєднати марксизм з китайською дійсністю. В якості основних ідейних джерел Мао Цзедун використав теорію марксизму та ряд політичних настанов Комінтерна, які в подальшому вплинули на вироблення стратегії й тактики Комуністичної партії Китаю. Мао Цзедун пропонує китаєзувати марксизму, як ідеологічну умову китайського шляху до побудови соціалізму. Китайські дослідники визнають, що ідеї Мао Цзедуну мали величезну ідеологічну систему й проявлялись в двох аспектах: перемога над ворогом, управління партією і країною. Йому вдалось поєднати універсальні принципи марксизму з конкретною практикою китайської революції [11].

У даному розділі досліджуються основні ідеї Мао Цзедуну, визначено його історичний внесок у революційну боротьбу китайського народу за національну незалежність і народне визволення на шляху соціалістичного будівництва; розглянуто ідеї поєднання марксизму з китайською практикою; проаналізовано три історичні стрибки китаєзації марксизму й визначено, що перший стрибок відбувся в період

діяльності Мао Цзедуна, коли було розпочато втілення його ідеї китаєзації марксизму, другий – в період соціалістичного будівництва з китайською специфікою і реформ Ден Сяопіна, третій – визначено як «соціалізм з китайською специфікою в новій добу», який був розвинений теперішнім керівником Китаю Сі Цзіньпіном.

Методологія даного дослідження ґрунтується на аналізі теоретичних основ ідей Мао Цзедуна, а також спирається на праці провідних вчених у галузі китайської філософії, китайського марксизму та сучасного китаєзнавства. У дослідженні розглянуто основні ідеї та періоди становлення китаєзованого марксизму, а також альтернативні інтерпретації цього процесу в сучасних китайських дослідженнях. Загалом дане дослідження ґрунтується на критичному аналізі різних джерел і має на меті забезпечити всебічне розуміння теоретичних і практичних аспектів основного ідейного спадку Мао Цзедуна та визначення впливу цих ідей на процес китаєзації марксизму.

2. Мао Цзедун про ідеї поєднання марксизму-ленінізму з китайською революцією та соціалістичним будівництвом

Мао Цзедун позиціонує як самого видатного представника марксизму-ленінізму, який застосував та розвинув це вчення в умовах Китаю. До заслуг Мао Цзедуна також відносять і те, що він дієво поєднав загальні істини марксизму-ленінізму з конкретною практикою китайської революції, вирішивши тим самим цілий ряд питань китайської революції. Вважається, що розвинувши марксизм-ленінізм в умовах Китаю, Мао Цзедун привів китайську народну революцію до перемоги. Він шукав шляхи для того, щоб застосувати теорію марксизму-ленінізму до Китаю, перетворивши її в непереможну силу. Для цього Мао Цзедун намагався усунути ідеологічні перешкоди, проводячи постійну боротьбу в області ідеології, проявляючи себе великим майстром пропаганди і просуванням вчення марксизму-ленінізму, що дало йому можливість розвинути і розповсюдити це вчення в Китаї. Своїм основним лозунгом він обрав одну з особливостей марксизму-ленінізму – це «єдність теорії та практики», якій слідував, намагався не відривати марксистсько-ленінську теорію від революційного руху китайських мас, пов'язував її з практикою китайської революції. Мао Цзедун закликав китайський народ не відходити від основного

методу марксизму – методу класового аналізу, а також вивчати, узагальнювати та накопичувати практичний досвід китайської революції.

Принагідно слід зазначити, що Мао Цзедун поділяв історичну особливість китайської революції на два етапи: демократію та соціалізм (стосовно демократії то тут він покладався не на звичайну демократію, а особливу, нову демократію китайського зразка). Для здійснення китайської революції, зазначав Мао Цзедун, необхідно пройти ці два етапи, де перший має перетворити колоніальне, напівколоніальне та напівфеодальне суспільство в незалежне демократичне, а другий – просувати революцію й будувати соціалістичне суспільство. Революція 1911 року, яка поклала початок таким перетворенням, але за своєю соціальною природою була названа буржуазно-демократичною, а не пролетарсько-соціалістичною [4]. Однак, відмічав Мао Цзедун, така революція є революцією проти імперіалізму, проти міжнародної буржуазії та капіталізму, тому вона переходить в нову категорію й стає новою світовою революцією, тобто частиною пролетарсько-соціалістичної світової революції, перетворившись на союзників світового соціалістичного революційного руху. Саме така нова революція, під керівництвом пролетаріату, спільно з диктатурою різних революційних класів, має встановити нову демократію й розчистити шлях для розвитку соціалізму [4].

Мао Цзедун вважав, що для перемоги народної революції в Китаї необхідно, щоб керівництво пролетаріату відбувалось безпосередньо китайським народом. Він вірив у високу боєздатність китайського робітничого класу, який створив комуністичну партію і очолив революційний рух в Китаї. Мао Цзедун позитивно сприйняв новий тип революції – світової пролетарської соціалістичної революції, й вважав, що саме китайська революція і є частиною світової пролетарської соціалістичної революції. Така революція, писав Мао Цзедун, є неприйнятною для імперіалізму, але прийнятна для соціалізму й підтримується соціалістичними державами. В цьому світі, говорив він, імперіалісти є нашими ворогами. Якщо ж Китай хоче стати незалежним, він не повинен відмовлятися від допомоги соціалістичних держав та міжнародного пролетаріату. Мао Цзедун вірив у те, що світ переживає нову епоху, епоху революцій і війн, епоху загибелі капіталізму та неухильного розквіту соціалізму. «Комуністична ідеологія та

комуністичний соціальний устрій, – відмічав Мао Цзедун, – розповсюджується по світу». З тих пір як в Китаї з'явився науковий комунізм, змінилась китайська революція. Мао Цзедун наголошував на тому, що демократична революція в Китаї не зможе перемогти, якщо не буде слідувати курсом комунізму. «Комунізм – це дороговказ для сучасного світу й для сучасного Китаю» [1].

Слід зазначити, що в питанні про китайську революцію Мао Цзедун був непорушним й зазначав, що спочатку це була революція старої демократії, якою керувала буржуазія, і тільки перемога соціалістичної революції в Росії змінила її на революцію нової демократії, тобто на демократичну революцію під керівництвом пролетаріату. Тепер вона стає новою революцією, якою керує пролетаріат, який ставить перед собою мету – на першому етапі створити новодемократичне суспільство та державу з об'єднаною диктатурою всіх революційних класів. Новодемократична революція, зазначав Мао Цзедун, є революцією народних мас, які борються, під керівництвом пролетаріату, проти імперіалізму та феодалізму. Таким чином, історичний хід китайської революції розділився на два етапи, на демократичну революцію і соціалістичну революцію [4].

Як лідер китайських комуністів, Мао Цзедун шукає шляхи вирішення майбутнього китайської революції, а також визначити її рушійну силу. Для цього він, проаналізувавши природу сучасного китайського суспільства, пропонує теорію «нової демократії». Мао Цзедун не просто викладає теорію Комуністичної партії Китаю, щодо нової демократичної революції та нового демократичного суспільства, він ще й намагається, тим самим, дати відповідь на питання «куди йде Китай?» Для вирішення цього питання Мао Цзедун пропонує об'єднати обидва революційні етапи і визначення завдання наступного етапу, при цьому не вказавши конкретний шлях досягнення цієї мети. Тривалий час члени КПК і прихильники революції не розуміли суті таких ідей запропонованих Мао Цзедуном, для них був незрозумілим зв'язок і різниця між демократичною та соціалістичною революціями, що призвело до неправильного розуміння ними соціалістичних завдань під час стадії демократичної революції. Як затятий комуніст Мао Цзедун переймався тим, щоб Китай не пішов шляхом капіталістичного майбутнього. Але він розумів, що увійти відразу в соціалістичне суспільство

не вдається, адже новодемократична революція і соціалістична революція – це дві різні революційні стадії, «які неможливо завершити в одній битві». Саме для вирішення цього питання Мао Цзедун і пропонує створення нового демократичного суспільства яке, на його думку, стане перехідним етапом до майбутнього соціалізму в Китаї. Він намагається вирішити цю проблему об'єднавши два революційні етапи, тим самим сформулювавши теоретичну основу партії і китайської політики. Тож детально проаналізувавши політичні, економічні, культурні та класові умови Китаю Мао Цзедун висуває «теорію нової демократії» яка, на його думку, має вирішити існуючі проблеми в країні. Він вважав, що таке нове демократичне суспільство є особливою соціальною формою, яке відрізнятиметься і від капіталізму, і від соціалізму.

Загалом, Мао Цзедун вважав, що така його «нова демократія» політично має здійснюватися спільно з диктатурою робітників, селян, дрібної буржуазії, під керівництвом пролетаріату. Він відмічав, що економічна структура, в якій переважає державна економіка й спостерігається співіснування економічних компонентів державної власності, кооперативної економіки, індивідуальної економіки, приватного та державного капіталізму, це дозволяє розвиватись капіталізму. Тому в економічному відношенні метою має бути – розвиток продуктивних сил і створення матеріальних умов для встановлення соціалізму, тоді як у культурному відношенні «нова демократична культура» повинна стати національною, науково-популярною культурою, яка буде пронизана комуністичним змістом і стане ідеологічною гарантією майбутнього розвитку соціалізму. Таку соціальну форму Мао Цзедун, вочевидь, вважав новаційною, її не описували класичні марксистки, що заклало основи його теоретичного новаторства в формуванні основних ідей, а згодом і становлення «китаєзованого марксизму» й закладення початкової стадії соціалізму в Китаї. Таким чином можна визнати, що «теорія нової демократії» Мао Цзедуну стала передвісником китаєзації марксизму й відкрила революційний шлях до соціалізму із китайською специфікою [3].

Хоча Китай вже довгий час був соціалістичною державою, все ще перебував на його початковій стадії, тому головним завданням все ще залишалось вирішення питання розвитку продуктивних сил. Водночас, для Мао Цзедуну селянське питання також мало центральне значення, адже від нього залежало вирішення питання про гегемонію пролета-

ріату. Такі свої переконання Мао Цзедуном були озвучені в доповіді «Про демократичну диктатуру народу», де він зазначав, що керівництво пролетаріату й союз робітників і селян забезпечать перемогу революції, направлять проти імперіалізму, феодалізму та бюрократичного капіталу й зроблять можливим переростання новодемократичної революції в соціалістичну. «Перехід від нової демократії до соціалізму, головним чином залежить від союзу цих двох класів» [3].

Принагідно зазначимо, що основна лінія Мао Цзедуна і КПК основувались не на великих містах, а на сільській місцевості. Основна робота повинна була перенесена в села, де накопичувались сили, які згодом оточували міста й поступово завойовували їх. Всі ці дії неодмінно підкріплювались марксистсько-ленінським аналізом ситуації в Китаї. Вбачаючи навколо себе ворогів революції, Мао Цзедун вважав, що методами китайської революції, особливо основні її форми, не можуть бути мирними, вони повинні бути збройними, тому що «наші вороги не дають китайському народу можливості для мирної діяльності» і тому китайський народ не має ніякої політичної свободи. В цьому питанні Мао Цзедун вирішує застосувати в Китаї ленінське положення про закон нерівномірності економічного та політичного розвитку капіталізму. В результаті чого він доходить висновку про нерівномірність економічного та політичного розвитку Китаю, а також досить нерівномірному характеру розвитку революції, що заважає можливому створенню революційної бази й можливості перемоги революції. З наведеного вище стає зрозуміло, що в усіх стратегічних питаннях революційної війни Мао Цзедун застосовував марксистсько-ленінську діалектику.

В питанні про переростання демократичної революції в соціалістичну Мао Цзедун слідував своїй вибудованій політичній платформі, програмі-максимуму – це побудова в Китаї соціалізму та комунізму. Він ставив перед собою мету – сконцентруватись на боротьбі за нинішню буржуазно-демократичну революцію нового штибу й продовжувати слідувати курсу – за майбутню пролетарську соціалістичну революцію, як майбутнього Китаю. В цих своїх починаннях Мао Цзедун виходив з конкретних умов Китаю, а також із ленінського вчення про переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну. Він виступав за те, щоб пройшовши всі необхідні етапи демократичної революції, досягти соціалізму. Демократична революція, зазначав Мао

Цзедун, є необхідною підготовкою до соціалістичної революції, а соціалістична революція є неминучим напрямом розвитку демократичної революції. Кінцевою метою всіх комуністів повинна стати всесвітня боротьба за повне панування соціалізму та комунізму. Мао Цзедун вважав, що процес розвитку революційного руху, в цілому, є новодемократичний етап революції, який являється «перехідним етапом між ліквідацією колоніального, напівколоніального, напівфеодального суспільства та створення соціалістичного суспільства» [2]. Як говорив Мао Цзедун – завершити китайську демократичну революцію і китайську соціалістичну революцію здатна тільки КПК. Однак вважав, що не слід змішувати вирішення етапів цих двох революцій, але й не заперечував того, що демократичний етап революції не може містити соціалістичних елементів. Мао Цзедун зазначав, що для відсталого Китаю розвиток капіталізму є неминучим результатом перемоги демократичної революції. В цілому, підсумком результату китайської революції буде, з одного боку, розвиток капіталістичних елементів, з іншого – розвиток соціалістичних елементів [5]. Слід згадати, що всі ці висновки Мао Цзедуна неодмінно підкріплювались марксистсько-ленінським положенням про гегемонію пролетаріату.

Слід відмітити, що для Мао Цзедуна керівне положення робітничого класу в органах державної влади було головним соціалістичним елементом в політичному відношенні (після перемоги новодемократичної революції), а в області економіки він закликав до «конфіскації підприємств, які належали імперіалізму та бюрократичному капіталу й переходу їх у власність Народної республіки. Тому, що ця часина економіки носить соціалістичний характер, а не капіталістичний» [5, с. 74]. Однак, такі процеси, вважав Мао Цзедун, можливі лише через війну, через новодемократичні перетворення, які приведуть до значного підняття в економіці та культурі Китаю, коли народ усвідомить необхідність переходу до соціалізму й зможе успішно вступити в нову соціалістичну еру. Китай повинен пройти всі етапи в своєму історичному розвитку, це наблизить нас до принципів і досягнення цілей комунізму, адже комунізм визнано, як неминучий і життєво необхідний шлях Китаю, – говорив Мао Цзедун.

Слід зазначити, що для Мао Цзедуна теорія марксизму-ленінізму була керівним принципом, загальною істиною. Він намагався розви-

вати і застосувати загальні керівні положення марксизму-ленінізму до умов Сходу. Великі надії в цьому питанні Мао Цзедун покладав на Комуністичну партію Китаю, вважав, що вона покликана повністю виконати історичні завдання, повести китайський народ до перемоги. Але для цього необхідно досягти ідейної єдності в партії, заснованій на марксизмі-ленінізмі, підвищувати марксистсько-ленінські ідейні принципи і зміцнювати в партії марксистсько-ленінське керівництво. Мао Цзедун говорив, що практична робота партії і її керівництво повинні йти від мас і в маси повертатись, що означає узагальнювати, вивчати та виводити в систему думки мас, а потім проводити роботу з пропаганди та роз'ясненню загальних думок у масах. Ці настанови маси повинні втілювати в життя, перевіряти їх на практиці. Саме така безкінечна циклічність повторень, вважав Мао Цзедун, відповідає марксистсько-ленінській теорії пізнання і методології [5, с. 85].

Наприкінці зауважимо, що Мао Цзедун в своїх переконаннях виходив з національних умов Китаю, висловлюючи переконання в тому, що Комуністична партія Китаю набуде життєвої сили лише тоді, коли буде глибоко вкорінена серед широких мас робітників і селян, стане керівним стрижнем для всього китайського народу. Без такого ядра, зазначав Мао Цзедун, справа соціалізму не може бути досягнена [2]. Основний акцент китайський керівник робив на об'єднанні партійного керівництва з масами. Він говорив, що будь-яке керівництво «повинно виходити з мас і йти в маси». При цьому, відмічав Мао Цзедун, керівні кадри партії повинні дотримуватись вищої мети – це вирішенні конкретних проблем, які мають ґрунтуватись на конкретних цілях роботи, але всі ці конкретні цілі повинні мати найвищу мету – служити народу. Слід зазначити, що такі погляди Мао Цзедуна високо цінуються сучасними китайськими науковцями, підкреслюється їхня практичність і виняткове значення для сьогоdnішнього Китаю. Адже «за останні 30 років реформ і відкритості деякі кадри в партії часто забували про це. У роботі вони зосереджувались на економічному будівництві, приділялась увага лише політичним досягненням і фінансовим надходженням, а інтереси широкої громадськості ігнорувались, тому конкретні цілі роботи розходились із загальними цілями партії, що призводило до кризи партії, взаємин між партією і масами, виникненню та загостренню соціальних суперечностей» [11]. В сучасному

Китаї основна ідеологічна робота доручена Комуністичній партії. В цій ідеологічній роботі партія повинна дотримуватись загальних марксистських ідеалів та переконань. Без твердих переконань, які мають цементуючу роль, неможливо нічого досягти (Ден Сяопін). Віра в марксизм – це «життєво необхідна артерія та душа комуніста» (Сі Цзіньпін). Наразі, в сучасному Китаї особлива увага приділяється ідейно-політичній і виховній роботі, продовжується курс на китаєзацію марксизму із урахуванням традицій китайського марксизму започаткованих в ХХ столітті.

3. Мао Цзедун про поєднання марксизму з китайською практикою

Мао Цзедун був одним з перших, хто намагався поєднати марксизм із практикою Китаю. Історія цього процесу розпочалась на початку 1935 року, коли на чолі керівництва Комуністичної партії Китаю став Мао Цзедун. Вважається, що саме з цього періоду й розпочалась історія китаєзації марксизму. Цей започаткований ним курс на китаєзацію марксизму був офіційно затверджений на VII з'їзді КПК в травні 1945 року. Але на відміну від класичного марксизму Мао Цзедун зробив основною революційною рушійною силою в Китаї селянство.

Слід зазначити, що ідейно-політичні погляди Мао Цзедуна не були послідовними й зазнали певної еволюції. Цьому посприяли ряд об'єктивних факторів серед яких – громадянська війна, соціально-економічна відсталість, слабкість партійної організації й відсутність в ній теоретичного та практичного досвіду, а також внутрішня боротьба за партійну владу. Все це не могло не позначитись на процесі визначення тактичних дій революційної боротьби комуністів і становленні основних ідей Мао Цзедуна (переважно в період 1920–1930-тих років), коли його основними тезами були – роль китайського селянства в китайській революції, принцип «реалістичного підходу до дійсності» та заклик «в усьому виходити з практики».

Принагідно зазначимо, що Мао Цзедун поєднував марксистсько-ленінський підхід з партійністю. Він відмічав, що «науковий підхід, або недостатньо повний науковий підхід, порушує принцип єдності марксистської теорії і практики», а також вказував на виникнення в партії двох суб'єктивістських тенденцій – догматизму та емпіризму, проти

яких партія повинна вести невпинну боротьбу. Як відмічав Мао Цзедун, ці дві тенденції суб'єктивізму становили ідеологічну основу правого та «лівого» опортунізму в партії й повністю розходилися з марксизмом-ленінізмом в області теорії пізнання. Закликаючи боротись із суб'єктивізмом він наполягав на тому, що необхідно вчитись поєднувати теорію та практику. Такі ідеї Мао Цзедуну подібні до сталінського положення про те, що теорія стає безпредметною, якщо вона не пов'язана з революційною практикою, так само і практика стає марною, якщо не підтримується революційною теорією. Перше положення властиве помилкам, які здійснюють догматики, а друге – помилкам які здійснюють емпірики. Лише єдність теорії та практики є шляхом подолання цих помилок [6].

Для Мао Цзедуну керівним принципом було «поєднання загальних істин марксизму-ленінізму з конкретною практикою революції». Він пише працю «Відносно практики», в якій з позицій марксистської теорії пізнання викриває суб'єктивістські помилки прихильників догматизму та емпіризму в КПК, особливої критики зазнає практика догматизму. Вважається, що в цій праці розкриваються філософські погляди Мао Цзедуну. Так, висвітлюючи питання пізнання Мао Цзедун зазначав, що в домарксистському матеріалізмі питання пізнання розглядалися у відриві від суспільної природи людей, у відриві від історичного розвитку людства, що завадило «зрозуміти залежність пізнання від суспільної практики, тобто залежність пізнання від виробництва і класової боротьби» [6]. Тоді як для марксистів, відмічав Мао Цзедун, виробнича діяльність вважалась найбільшою основою практичної діяльності людини і визначала іншу людську діяльність. Будь-які знання, зазначав Мао Цзедун, людина не може здобути у відриві від виробничої діяльності. Такі його погляди відповідають ленінським ідеям в яких наголошувалось на тому, що у своєму пізнанні люди залежать від матеріальної виробничої діяльності, в процесі якої вони поступово пізнають явища природи, її властивості, закономірності, а також відношення до природи, саме через виробничу діяльність пізнаються відносини між людьми. Саме вступаючи, в різних формах, у виробничі відносини і здійснюючи виробничу діяльність, тим самим члени будь-якого суспільства вирішують питання матеріального життя. Це і є, зазначає Мао Цзедун, основним джерелом розвитку людського пізнання [6].

Слід зазначити, що тільки однією виробничою діяльністю не обмежується суспільна практика людей. Як відмічав Мао Цзедун, суспільна практика має ще й інші форми, такі як – класова боротьба, політичне життя, діяльність в науці та мистецтві. Особливий вплив на розвиток людського пізнання, вважає Мао Цзедун, мають різні форми класової боротьби. Саме класовій боротьбі він надавав особливого значення. Також, Мао Цзедун зазначав, що марксистки визнавали, що виробнича діяльність людського суспільства розвивається поступово – від нижчих ступенів до вищих, так само розвиваються й знання людей, тобто від простого до складного, від одностороннього до багатостороннього. «Протягом дуже довгого історичного періоду люди могли тільки односторонньо розуміти історію суспільства; до цього приводив, з одного боку, тенденційний підхід експлуататорських класів, які завжди перекручували історію суспільства, а з другого – вузькі масштаби виробництва, що обмежували кругозір людей. Тільки тоді, коли разом з появою велетенських продуктивних сил – великої промисловості – з'явився сучасний пролетаріат, люди змогли досягти всебічного історичного розуміння процесу історичного розвитку суспільства і перетворили свої знання про суспільство в науку. Ця наука і є марксизм» [6].

Якщо проаналізувати погляди Мао Цзедуну стосовно практики то тут слід відмітити, що вони базувались на діалектичному матеріалізмі, а саме на теорії пізнання. Людське пізнання, говорив він, не може бути відірване від практики. В цьому питанні Мао Цзедун підтримував лєнінську тезу про те, що «практика вища від (теоретичного) пізнання, бо вона має не тільки достоїнство загальності, але й безпосередньої дійсності» [6]. Аналізуючи основні положення Мао Цзедуну стосовно практики слід згадати, що він особливу увагу приділяв практичній боротьбі, яка має змінювати дійсність. Тільки особиста участь в практичній боротьбі дасть змогу зрозуміти та розкрити будь-які явища, говорив Мао Цзедун, адже саме таким має бути шлях пізнання, яким йде кожна людина [6].

Загалом, Мао Цзедун в своїх ідеях повністю слідував марксистській філософії й зазначав, що вона має дві значні особливості де перша – це її класовий характер і визнання того, що діалектичний матеріалізм служить пролетаріатові, а друга – це її практичний характер, визнання залежності теорії від практики й того, що основою теорії є практика.

Тож істинність знання, зазначав Мао Цзедун, визначається не суб'єктивною оцінкою, а результатами об'єктивної суспільної практики, а критерієм істини може бути тільки суспільна практика. Таким чином, практика є основою в теорії пізнання діалектичного матеріалізму [6]. Можна констатувати, що такі погляди Мао Цзедуна повністю співпадають із марксистсько-ленінською філософією.

Аналізуючи погляди Мао Цзедуна стосовно того, як саме з практики виникає людське пізнання та як воно служить практиці, одразу виникає питання – як описував китайський керманіч процес розвитку пізнання, яким чином цей процес впливав на суспільну практику. В зв'язку з вирішенням цього питання, перш за все відмітимо, що Мао Цзедун поділяв процес пізнання на декілька ступенів, де перший ступінь – це ступінь чуттєвого сприйняття, тобто ступінь відчуттів і уявлень. На цьому ступені, зазначав він, люди ще не можуть створювати поняття і робити логічні висновки. Але в процесі суспільної практики відбувається повторення певних явищ, які викликають у людей відчуття та уявлення тим самим стимулюючи людську свідомість. Тобто, відбувається певний стрибок у процесі пізнання й виникають поняття, які здатні відображати вже не зовнішні сторони речей і явищ, не їх зовнішній зв'язок, а охоплювати сутність явища, внутрішній зв'язок явищ. Саме тоді, коли людина подумки зможе оперувати поняттями, щоб робити власні судження і умовиводи, то це і буде другим ступенем пізнання. Однак Мао Цзедун відмічав, що «справжнє завдання пізнання полягає в тому, щоб від відчуття піднятися до мислення, піднятися до поступового з'ясування внутрішніх суперечностей об'єктивно існуючих речей, явищ, до з'ясування їх закономірностей, з'ясування внутрішнього зв'язку між різними процесами, тобто досягти логічного пізнання» [6].

В зв'язку з наведеним відмітимо, що Мао Цзедун був ознайомлений із працями класиків марксизму-ленінізму і це давало йому можливість робити власні висновки. Так він підкреслював, що до марксизму ніхто не говорив про те, що діалектико-матеріалістична теорія процесу розвитку пізнання основана на практиці та русі. Лише марксистському матеріалізму вперше вдалось вірно вирішити це питання, вказавши матеріалістично і діалектично, як відбувається рух пізнання, на його поступальний характер в складній і постійно повторюваній практиці

виробництва та класовій боротьбі. Саме так і відбувається рух від чуттєвого пізнання до логічного, зазначав Мао Цзедун. Таким чином, за марксистсько-ленінським визначенням, відмічав Мао Цзедун, особливістю двох ступенів процесу пізнання є те, що нижчий ступінь пізнання виступає як чуттєве пізнання, а вищий ступінь як логічне пізнання. Обидва ці ступені є ступенями єдиного процесу пізнання де чуттєве і раціональне характерно відрізняються, при цьому не є відірваними одне від одного й об'єднуються практикою [6]. Мао Цзедун запевняв, що тільки Марксу, Енгельсу і Леніну вдалось створити свою теорію завдяки тому, що вони безпосередньо приймали участь в тодішній практиці класової боротьби і наукових експериментах без яких ніяка геніальність не привела б їх до успіху. На відміну від стародавніх часів, коли техніка не була розвиненою, не можна було знати «про всі справи Піднебесної», тоді як в сучасну добу, в добу розвинутої техніки це є здійсненним. Так само і справжнє знання люди можуть здобути особистим досвідом, який зв'язаний з практикою в «Піднебесній». Як стверджував Мао Цзедун – «знання – це наука в якій потрібні – чесність і скромність. Коли хочеш здобути знання, то бери участь у практиці, що змінює дійсність» [6]. Справжні знання беруть свій початок з безпосереднього досвіду, але такий досвід, переважно, є посереднім, адже неможливо випробувати та знати про все, фактично основні знання людина переймає від попередніх поколінь. Такі знання є продуктом безпосереднього досвіду людей, вони є результатом наукової абстракції і науковим відображенням об'єктивно існуючих явищ, тому є надійними. По суті, «знання людини складаються з двох частин – даних безпосереднього досвіду і даних посереднього досвіду. Ніяке знання, в цілому, не може бути відірваним від безпосереднього досвіду», зазначав Мао Цзедун [6].

Мао Цзедун вважав, що бути матеріалістом – це означає визнавати відчуття й те джерело всіх знань, що лежить в основі відчуттів, визнавати безпосередній досвід і особисту участь у практиці, яка змінює дійсність. Є неприпустимим відривати пізнання від практики [6]. Тому Мао Цзедун вкотре повторював, що діалектико-матеріалістичний рух пізнання був оснований на практиці й поступово поглиблювався, змінюючи дійсність. Він відмічав, що пролетаріат пройшов два періоди своєї практики: перший – це період руйнування і стихійної боротьби,

коли пізнання капіталістичного суспільства стояло на чуттєвому пізнанні й пізнанні окремих сторін і явищ капіталізму. На другому етапі, завдяки марксистській теорії, пролетаріат, навчений розуміти суть капіталістичного суспільства, розуміти відносини між суспільними класами й своє історичне призначення, вже вів свідому, організовану економічну і політичну боротьбу. Цей період Мао Цзедун назвав періодом перетворення пролетаріату в «клас для себе». Саме другий період раціонального пізнання китайського народу розпочався з «Руху 4 травня» 1919 року, вважав китайський керманіч. Тож можна констатувати, що за визначенням Мао Цзедун «першим кроком процесу пізнання є перше стикання з явищами зовнішнього світу – ступінь відчуттів. Другим кроком є узагальнення даних, здобутих з відчуттів, упорядкування їх та переробка – ступінь понять, суджень і умовиводів. Тільки маючи дуже численні (а не розрізнені і неповні) дані, здобуті з відчуттів, і тільки в тому разі, якщо вони відповідають дійсності (тобто коли вони не є результатом обману чуттів), можна на основі цих даних виробити правильні поняття і теорію» [6].

По суті, всі погляди Мао Цзедун носили матеріалістичний характер. Він детально вивчав історію філософії, особливо ті питання які стосувались проблем пізнання, насамперед залежності раціонального пізнання від чуттєвого. Мао Цзедун називав ідеалістами тих, хто вважав, що раціональне пізнання може впливати не з чуттєвого пізнання. Також, він критикував раціоналізм за визнання тільки реальності розуму й заперечення реальності досвіду. Мао Цзедун підкреслював, що визнання розуму надійним, а досвіду ні, є насправді перекручуванням фактів, адже «надійність даних раціонального пізнання саме й забезпечується тим, що вони мають своїм джерелом дані чуттєвого сприймання» [6]. Загалом, відмічав він, «з точки зору послідовності процесу пізнання, чуттєвий досвід є первинним, і ми визнаємо значення суспільної практики в процесі пізнання, бо тільки суспільна практика людини може покласти початок виникненню у неї пізнання, здобуття нею чуттєвого досвіду з об'єктивно існуючого зовнішнього світу. Пізнання починається з досвіду – це і є матеріалізм теорії пізнання» [6]. Сама суть діалектики теорії пізнання, зазначав Мао Цзедун, полягає в необхідності поглиблення пізнання, необхідності переходу від ступеня чуттєвого пізнання до раціонального, який

можна здійснити лише стрибкоподібно, створивши певну систему понять і теоретичних положень, переробивши дані чуттєвого сприйняття шляхом мислення, усуненням неправдивого й збереженням істинного. Саме так повинен відбуватись процес переходу від чуттєвого пізнання до раціонального, вважав Мао Цзедун. Все що виникало в процесі пізнання, на основі практики, повніше відображає об'єктивний світ і неправі ті, хто віддає перевагу досвіду й ігнорує теорію, що в результаті призводить до неможливості охопити об'єктивний процес в цілому, обмежившись ясністю орієнтування. Мао Цзедун підсумовує, що «раціональне пізнання залежить від чуттєвого пізнання, а чуттєве пізнання повинно розвиватися в раціональне пізнання. Такою є теорія пізнання діалектичного матеріалізму» [6].

Однак, як зазначав Мао Цзедун, тільки цим рух пізнання не обмежується, і відповідно до марксистської філософії необхідно не тільки зрозуміти закономірності об'єктивного світу й спроможності пояснити його, але й вміти використовувати ці знання для перетворення світу. Марксизм не тільки визнає важливість теорії, він ще й здатен спрямовувати її на практичну діяльність, що є значним внеском для отримання правильної теорії, здійснюваної на практиці. Адже все пізнання «починається з практики; здобувши через практику теоретичні знання, треба знову повернутися до практики» [6]. В цьому питанні головна роль відводиться не активному стрибку від чуттєвого пізнання до раціонального пізнання, а стрибку від раціонального пізнання до революційної практики, практиці революційної класової та національно-визвольної боротьби, а також практиці наукових експериментів [6]. Принагідно зазначимо, що прикладом результатів таких наукових експериментів Мао Цзедуна на практиці стали «великий стрибок» (в результаті якого Китай охопив найбільший голод, жертвами якого стали мільйони людей) і «культурна революція» (яка була ознаменована терором в усіх областях країни й зачепила всі класи). Всі ці зачинання китайського керманіча, як відомо, закінчились грандіозним провалом. Однак, такі дії Мао Цзедуна ніяк не вплинули на формування культу його особи, процесу який почав зароджуватись ще на початку 1940-х років. Китаї, як і раніше продовжували впроваджувати теорію комунізму, вивчати витоки комуністичного вчення. Згодом праці Мао Цзедуна стали головними в про-

цесі китаєзації марксизму, а його ідеї стали офіційною програмою Комуністичної партії Китаю.

Наприкінці зауважимо, що Мао Цзедун захоплювався ідеями марксизму-ленінізму, він вважав, що саме марксизм-ленінізм спрямований на розкриття істини, саме він відкриває шляхи пізнання істини в процесі практики. Китайський марксизм – це визнання конкретної історичної єдності суб'єктивного і об'єктивного, теорії та практики, знання та дії, виявлення хибних поглядів, які відірвані від конкретної історії. Вирішувати правильність наукового пізнання й перетворення світу покладено на плачі пролетаріату та його партії. Тож і в Китаї, як і в усьому світі процес практики перетворення світу, хід якого був визначений на основі наукового пізнання й досяг свого вагомому історичного моменту. Цей історичний момент перетворення світу означає боротьбу пролетаріату і революційних народних мас, які спрямовані на перетворення об'єктивного світу, на перетворення свого суб'єктивного світу, перетворення своїх пізнавальних здібностей, перетворення відношення суб'єктивного світу до об'єктивного. Як відмічав Мао Цзедун, такий процес перетворення вже здійснився в СРСР, до такого процесу перетворень доходить і китайський народ. Цей шлях, вважав Мао Цзедун, китайський народ зможе пройти тільки через «практику відкривати істини і через практику вміння підтверджувати істини і розвивати істини. Від чуттєвого пізнання активно переходити до раціонального пізнання і, далі, від раціонального пізнання до активного керівництва революційною практикою, до перетворення суб'єктивного і об'єктивного світу. Практика – пізнання, знову практика – і знову пізнання. Така в цілому теорія пізнання діалектичного матеріалізму, такий погляд діалектичного матеріалізму на єдність знання і дії... Час, коли все людство прийде до свідомого перетворення себе і світу, і буде епохою комунізму в усьому світі» [6].

4. Вплив ідей Мао Цзедуну на процес китаєзації марксизму

Найсуперечливішим питанням в науковій літературі є питання оцінки оригінальності ідей Мао Цзедуну стосовно марксистсько-ленінської традиції. Деякі науковці називають його ідеї «китайським марксизмом-ленінізмом», а самого Мао Цзедуну – класиком китайського марксизму. Його віра в унікальність китайської революції та

необхідності китайському народу самому, власним способом вирішувати проблеми, виходячи з ідеї «китайської оптимізації марксизму», проходить через всі основні праці китайського керманіча. Недарма китайські дослідники вважають, що ідеї Мао Цзедуну стали основним підґрунтям для першого історичного стрибка китаєзації марксизму, який проходив у період з 1930-го до 1940-го років. Це був першим досвідом ідейного спадку Мао Цзедуну в процесі «китаєзації марксизму». Тоді як другий період «китаєзації марксизму» відносять до епохи соціалістичного будівництва 50-60-х років ХХ століття. Загалом, концепт китаєзації марксизму був невід'ємним елементом майже всіх ідеологічних конструктів офіційно визнаної ідеології Китаю, до яких був причетний Мао Цзедун. Основні ідеї китайського керманіча повністю відповідали ідеям класиків марксизму, для яких саме поняття ідеології розумілось, як самодостатня система ідей, яка на відміну від науки, не тільки не потребує перевірки соціальною реальністю, але й сама претендує на те, щоб її визнавали творчою силою і метою всіх суспільних відносин.

Принагідно, слід зазначити, що питання китаєзації марксизму Мао Цзедуну було підняте в жовтні 1938 року на шостому пленумі ЦК партії шостого скликання. Мао Цзедун переконливо доводив, що велика сила марксизму-ленінізму полягає в його зв'язку зі специфікою революційної практики кожної держави, що марксизм-ленінізм повинен бути інтегрований з конкретною дійсністю країни та реалізований через певні національні форми, і що саме головне – це навчитись застосовувати марксистську теорію до китайського середовища. Мао Цзедун вважав, що «говорити про марксизм без китайської специфіки – це всього лише абстрактний та порожній марксизм. Тому китаєзація марксизму приводить до того, що кожний вираз марксизму має набути китайської характеристики, тобто має застосовуватися у відповідності до китайських особливостей» [7]. Мао Цзедун був переконаний, що запропонована ним ідея китаєзації марксизму поглибить внутрішній зв'язок «трьох історій» та сприятиме історичному усвідомленню китаєзації марксизму і визнанню його теоретичного значення.

В сучасних китайських наукових публікаціях, які в своїй більшості насичені пропагуванням марксистсько-ленінської теорії та застосування її до китайських реалій, також аналізується історичний процес

китаєзації марксизму. В таких публікаціях, в переважній більшості, мова йде про три історичні стрибки китаєзації марксизму, кожен з яких мав певні теоретичні інновації. Вважається, що саме пропагування в Китаї марксистсько-ленінської теорії й надихнула Мао Цзедуна на ідею китаєзації марксизму. Саме ці ідеї й поклали початок першого історичного стрибка в цьому процесі. Цей процес був розпочатий в період «нової демократичної революції», збагачений закликами продовжувати розвиватись і пристосовуватись до існуючої ідеї, йти в ногу з часом, розширювати історичний стрибок марксизму в Китаї, збільшувати сферу теоретичних досліджень, втілювати все новаторське та теоретичне, що визначила Комуністична партія Китаю [7]. Такі ідеї мали продовження в період соціалістичної революції та соціалістичного будівництва в Китаї. В їх основу були покладені як ідеї Мао Цзедуна, так і досягнення та історичний досвід столітньої боротьби партії й три історичні стрибки китаєзації марксизму.

Загалом, якщо говорити про історичний процес китаєзації марксизму й розглядати його через призму запропонованих ідей Мао Цзедуна, то тут слід відмітити, що цей процес об'єднав основні принципи марксизму-ленінізму з конкретною китайською дійсністю, які в подальшому принесли багато жертв для його здійснення. В основному, ідеї Мао Цзедуна базувались на революційній боротьбі китайських комуністів, він теоретично узагальнив існуючий досвід, запропонувавши революційний шлях оточення міст в сільській місцевості й захоплення влади збройними силами, що мало привести до перемоги нової демократичної революції [7]. Однак, слід зазначити, що розуміння Мао Цзедунем китайської революції дещо відрізнялось від ленінського розуміння пролетарської революції. Мао Цзедун не визнавав підходу до селянства російських більшовиків, які разом з Ленініним побоювались сільського дрібного виробництва, вважаючи його зародком капіталізму та буржуазії, що несуть загрозу диктатурі пролетаріату. Мао Цзедун був відверто протилежної думки в цьому питанні, основні сподівання в китайській революції він покладав на селянський рух під керівництвом комуністів, вбачаючи в селянстві не тільки головного союзника пролетаріату в китайській революції, але й вважав основною рушійною силою. Загалом, Мао Цзедун виступав за об'єднання національної революції та селянського руху. Він вважав, що національна

революція не буде успішною без приєднання до неї селян. В умовах Китаю робочий клас був нечисленним, основну масу становило селянство, що дало змогу китайським комуністам організувати свої збройні сили. Тому Мао Цзедун головну ставку в китайській революції робив на селянство. Загалом, він вважав китайських селян головною опорою китайської нації, культурно-політичною спільнотою. Такі ідеї Мао Цзедуну вважались вірними, адже в них «поєдналась універсальна істина марксизму-ленінізму і конкретна практика китайської революції... де від імені китайського пролетаріату та китайського народу Мао Цзедун творчо застосував вищу мудрість людства – наукову теорію марксизму-ленінізму в Китаї, де селяни стали основною масою... боротьби з імперіалізмом і феодалізмом, блискуче розвинули ленінсько-сталінську політику теорії з колоніальних питань і теорію про китайську революцію, а також заключний період аграрної революційної війни. Це було найвищим досягненням Комуністичної партії Китаю в цей період і послужило найвищою гарантією звільнення китайського народу» [7].

Також, слід звернути увагу на те, що на початку своєї ідеологічної боротьби Мао Цзедун дотримувався думки, що «в Китаї головною формою боротьби є війна, а головною формою організації – армія» [2, с. 277]. Він вважав, що специфіка китайської революції полягає не тільки в тому, що її сили так само озброєні, як і контрреволюційні сили, важливим тут є те, що ні одна із цих сил немає переваги над іншою. Саме це було причиною того, що в продовж тривалого часу невеликим районом червоної влади, які були з усіх боків оточені владою Гоміндана, вдавалось утримувати території під контролем. Для виправлення цієї ситуації Мао Цзедун пропонує ідею «брати міста в оточення революційних сіл» [2], що допоможе, із зброєю в руках, створити демократичну республіку. Саме такі погляди Мао Цзедун лягли в основу запропонованої ним теорії «нової демократії», яка ґрунтувалась на тактиці «єдиного національного фронту». Також Мао Цзедун вірив у те, що китайська національна буржуазія може стати союзником робочих і селян в боротьбі проти японського імперіалізму, а також закликав відмовитись від однопартійної диктатури й запропонував на заміну «демократичний режим, який має бути оснований на співробітництві різних партій і класів..., а інтереси класової боротьби повинні бути підпорядковані інтересам війни» [2]. Одним із основних питань

теорії «нової демократії» було питання принципу влади. Мао Цзедун намагався відійти від західного принципу розділення влади, а також не підтримував і диктатуру пролетаріату, він хотів створити щось нове за принципом об'єднання декількох революційних класів у диктатуру, яка б спроможна була боротись проти національних зрадників та реакціонерів. Саме так він бачив ідею своєї «нової демократії», яку згодом замінив на «демократичну диктатуру народу» [3].

Згодом було визнано, що висунута Мао Цзедуну «нова демократія» ознаменувала новий етап розвитку марксизму в Китаї, адже в ній були відображені такі важливі положення марксистської теорії, як вчення про класову боротьбу, про керівну революційну роль партії, про соціалістичний і буржуазно-демократичний етапи революції. Мао Цзедун намагався своєю ідеєю «нової демократії» не просто продовжити розвиток марксизму, але й хотів обґрунтувати необхідність китаєзації марксизму, враховуючи специфіку Китаю, як великої селянської напівколоніальної та напівфеодальної країни з власною унікальною культурою та політичними традиціями, а не просто наслідувати марксистсько-ленінській теорії. Це означало, що Мао Цзедун робить спробу адаптувати теорію марксизму до конкретних умов Китаю, створивши ідею так званого «китаєзованого марксизму», який мав стати теоретичним вказівником боротьба з антиімперіалістичною і антифеодальною революцією. Саме для цього Мао Цзедуну і було задумано ідею «нової демократії», «демократії китайського типу», яка мала стати перехідним періодом в суспільному розвитку Китаю. Він покладав великі надії на теорію «нової демократії», яка мала об'єднати в загальнодемократичний союз робочих, селян, інтелігенцію та національну буржуазію, для перемоги народної революції в Китаї [4]. Такі сподівання Мао Цзедуну були не марними і Комуністичній партії вдалось отримати перемогу над Гомінданом та захопити владу в Китаї. Можна констатувати, що такі ідеї Мао Цзедуну підсумовують розпочатий ним процес китаєзації марксизму, які також мали значні наслідки для самої марксистсько-ленінської доктрини, але не стали очевидними в теорії.

Вважається, що другий етап китаєзації марксизму розпочався в період завершення соціалістичної революції та переходу до розвитку соціалістичного будівництва. Тобто, постало нове завдання перед Комуністичною партією Китаю – здійснити перехід від нової демокра-

тії до соціалізму й продовжити розбудову соціалізму. Цей період був ознаменований новим процесом китаєзації марксизму, який в основному був зосереджений на ідеологічному принципі «другої комбінації», який був поставлений перед VIII національним з'їздом Комуністичної партії Китаю, що надихнуло Мао Цзедуна на ідею соціального розвитку. В цих ідеях він звертає увагу на те, що побудова соціалістичного суспільства – це довготривалий історичний процес, який вимагає бути пильними й розрізняти ворогів і правильно з ними боротись; розпізнавати протиріччя всередині суспільства, правильно вирішувати десять основних положень соціалістичного будівництва в Китаї; поважати закони та дотримуватись політики довгострокового співіснування у відносинах між партіями; здійснювати політику «нехай розквітнуть сто квітів і суперничають між собою сто шкіл думок в науковій і культурній роботі» [7]. Такі настанови Мао Цзедуна, в поєднанні з застосуванням і розвитком марксизму-ленінізму, й донині залишаються керівними в процесі соціалістичного будівництва в Китаї.

Такі основні ідеї Мао Цзедуна були розвинуті й продовжені в період другого історичного стрибка китаєзації марксизму. В більшості китайських публікацій підкреслюється, що другий стрибок став основним в добу нових реформ, відкритості та соціалістичної модернізації Китаю. Комуністична партія продовжувала слідувати своєму основному принципу, шукала вірний шлях соціалістичного будівництва Китаю, тим самим відкривши нову добу в процесі китаєзації марксизму. Загалом, другий стрибок китаєзації марксизму відносять до періоду керівництва Ден Сяопіна. Вважається, що саме він об'єднав та очолив партію і народи всіх етнічних груп Китаю, проаналізував та узагальнив, як позитивний так і негативний досвід своїх попередників, в історичному досвіді побудови соціалізму. Для цього Ден Сяопіном була створена теорія побудови соціалізму. Від його теорії до важливих думок, а потім до наукового погляду на розвиток – це і був основний мислячий процес китаєзації марксизму в даний період [7].

Період другого стрибка китаєзації марксизму, головним представником якого визнано Ден Сяопіна, в наукових публікаціях висвітлюється, як процес об'єднання партії та китайського народу для узагальнення позитивного і негативного досвіду побудови нового Китаю, навчатися на історичному досвіді світового соціалізму та зосередитися на побу-

дові соціалізму у власній країні. Для подальшої розбудови соціалізму в Китаї Ден Сяопін створює власну теорію до якої, після чергового четвертого пленарного засідання ЦК КПК тринадцятого скликання, було вирішено об'єднатись та доєднатись до цієї основної теорії. Після цього, на шістнадцятому Національному з'їзді КПК китайські комуністи, головним представником якого, на той час, був товариш Ху Цзіньгао, об'єдналися навколо партії, щоб просувати практичні та теоретичні інновації на шляху до будівництва процвітаючого суспільства. Для цього було визначено якого розвитку потрібно досягти, та як сформуванати науковий погляд на цей розвиток. Це і був основний ідеологічний процес періоду другого стрибка китаєзації марксизму [7].

Слід зазначити, що офіційно було визнано наступні теоретичні результати другого стрибка китаєзації марксизму, насамперед це те, що головним засновником теорії побудови соціалізму з китайською специфікою названо Ден Сяопіна (ця теорія в подальшому була названа «теорією Ден Сяопіна»). Як відмічається в сучасних наукових дослідженнях, це був перший випадок, коли Комуністична партія Китаю підсумувала й визначила історичний процес китаєзації марксизму, як «два історичних стрибки», де перший «історичний стрибок», позначений ідеями Мао Цзедуна, а другий – заснуванням теорії Ден Сяопіна. Отже, було визнано, що короткий виклад теоретичної системи соціалізму з китайською специфікою не лише підкреслює новаторський внесок теорії Ден Сяопіна у формування цієї теоретичної системи, але й визнає важливість і науковий погляд на розвиток цієї теоретичної системи. Адже в цій теоретичній системі пропагуються важливі досягнення в теоретичних інноваціях і теоретичній творчості, а ідеологічна конотація та духовна сутність теоретичної системи соціалізму з китайською специфікою повністю поєднується з історичною, практичною та теоретичною логікою [7]. Таким чином система соціалізму з китайською специфікою стала ознакою процесу досягнення теоретичних інновацій і теоретичної творчості, шляхом глибокого осмислення та наукового обґрунтування основи цих питань, а також підсумком досягнень другого історичного стрибка китаєзації марксизму.

Принагідно зазначимо, що саме на XV національному з'їзді Комуністичної партії Китаю в 1997 році було затверджено теорію Ден Сяопіна про продовження процесу «поєднання марксизму-ленінізму з китай-

ською реальністю» і двох історичних стрибків у китаєзації марксизму, як двох важливих досягненнях. Також було визнано, що теоретичне досягнення першого стрибка, а саме – започатковані Мао Цзедуну ідеї, були правильними, а його теоретичні положення і досвід китайської революції, був підтверджений практикою. На цьому з'їзді також було затверджено теоретичні досягнення другого стрибка в китаєзації марксизму – це теорія побудови соціалізму з китайською специфікою, засновником якої було визнано Ден Сяопіна. Таким чином, на з'їзді КПК було офіційно охарактеризовано історичний процес китаєзації марксизму, де перший «історичний стрибок» був відмічений ідеями Мао Цзедуна, а другий «історичний стрибок» настановами Ден Сяопіна, обидва вони були визнані як «великі теоретичні досягнення» [7].

Загалом, ряд китайських дослідників відмічають, що другий стрибок китаєзації марксизму став проміжною ланкою між ідеями Мао Цзедуна та Ден Сяопіна й продовжений Сінь Цзіньпіном в ідеї «соціалізму з китайською специфікою в нову добу». Це означало, що початок періоду третього стрибка китаєзації марксизму мав продовжити входження Китаю в стадію «порівняно розвиненого соціалізму». Слід нагадати, що про цей концепт «розвиненого соціалізму» говорив ще Мао Цзедун, коли розділив «соціалізм на дві стадії: перша стадія – це слаборозвинений соціалізм, а друга – порівняно розвинений соціалізм, який може тривати довше за попередню» [1, с. 116].

Те, що початок періоду третього стрибка китаєзації марксизму пов'язують із Сінь Цзіньпіном є досить переконливим, адже все частіше в сучасних наукових публікаціях з'являються наративи де його ідеї починають кваліфікувати як особливий етап в історії марксистського соціалізму і як третій стрибок китаєзації марксизму. Остаточно це було висвітлено на ХІХ з'їзді Комуністичної партії Китаю в 2017 році, коли ідеї Сінь Цзіньпіна були затверджені як вказівки до дії партії нарівні з марксизмом-ленінізмом, ідеями Мао Цзедуна та теорією Ден Сяопіна. Виступаючи на цьому з'їзді Сінь Цзіньпін підкреслив, що вступ соціалізму з китайською специфікою в нову добу має принципове значення не тільки для КНР і китайської нації, але й для світового соціалізму й відродження інтересу до соціалістичних ідей завдяки зусиллям і привабливості Китаю ХХІ століття. В сучасних китайських публікаціях вказується на те, що саме Сінь Цзіньпіну вдалось значно збагатити тео-

рію соціалізму з китайською специфікою, тим самим підтвердивши, що саме він здійснив третій історичний стрибок китаезації марксизму.

Китайські науковці відмічають, що третій період великого стрибка китаезації марксизму був дієвим кроком у «звільненні свідомості Комуністичної партії Китаю», яка з кінця дев'яностих років вважається партією всього китайського народу, без винятку. При цьому деякі автори виділяють Цзян Цземіна як послідовника ідей Мао Цзедуна і Ден Сяопіна в третьому стрибку китаезації марксизму. Таким чином виокремлюється нова послідовність: ідеї Мао Цзедуна і теорія Ден Сяопіна здійснили два історичних стрибка китаезації марксизму, третій представлений Цзян Цземіном в концепції «потрійного представництва». Кожний з етапів китаезації марксизму був пов'язаний із попереднім і був представлений лідерами кожного періоду: Мао Цзедун, Ден Сяопіном і Цзян Цземіном. Але після обрання Сі Цзіньпіна на XVIII з'їзді КПК в 2012 році лідером китайських комуністів, з'являються наукові публікації, автори яких починають підкреслювати особливі заслуги нового лідера, говорячи про те, що він значно збагатив теорію соціалізму з китайською специфікою, зв'язавши її з проблематикою «нової доби». Тим самим було підкреслено, що саме Сі Цзіньпін здійснив третій історичний стрибок китаезації марксизму [9]. Також, деякі китайські політологи називають Сі Цзіньпіна «символом третього стрибка китаезації марксизму», який не тільки розширив зміст другого стрибка китаезації марксизму, але й додав до нього потрійне представництво та наукову концепцію розвитку [10].

Можна зробити висновок, що в сучасних наукових публікаціях питання трьох стрибків китаезації марксизму залишається досить суперечливим, не викликає сумнівів лише перший етап Мао Цзедуна, тоді як третій став найбільш спірним. Це спричинено розходженням в оцінці значення ідей Сі Цзіньпіна для історії марксизму. Зазначимо, що більшість сучасних авторів до основних заслуг Сі Цзіньпіна відносять визнання ним виняткових заслуг Мао Цзедуна, як засновника КНР, що його ідеї дали можливість Китаю йти своїм шляхом і продовжувати розвивати марксизм, поступово перетворюючи його в китаезований. Особливо Сі Цзіньпін підкреслив важливість філософських основ (започаткованих Мао Цзедун) у розвитку соціалізму з китайською специфікою. У своїй книзі «Управління Китаєм» Сі Цзіньпін пише:

«Ми повинні посилити вивчення теорії соціалізму з китайською специфікою та китайського марксизму, щоб постійно покращувати наше розуміння їхнього застосування» [8, с. 34]. Сі Цзіньпін очолив модернізацію «соціалізму з китайською специфікою в нову добу», а також «підкреслив важливість підтримки та просування марксистської філософії, адаптуючи її до конкретних потреб та умов розвитку Китаю... Він зосередився на інноваціях укорінених в китайському марксизмі, який наголошує на важливості адаптації до мінливих обставин і використання творчості для вирішення проблем» [8, с. 36].

Отже, про деякі суттєві моменти відносно трьох стрибків китаєзації марксизму зазначимо наступне: було визнано, що саме ідеї Мао Цзедуну і керівна роль Комуністичної партії Китаю привели китайський народ до національного звільнення та національної незалежності; Мао Цзедуну належить завершення «нової демократичної революції» та заснування Китайської Народної Республіки; ідеї Мао Цзедуну про китаєзацію марксизму були продовжені в теорії Ден Сяопіна побудови «соціалізму з китайською специфікою» та розвинені Сі Цзіньпіном в ідеях про «соціалізм з китайською специфікою для нової доби». Це був «новий крок вперед в локалізації марксизму в Китаї... Ідеї Сі Цзіньпіна про соціалізм з китайською специфікою нової доби – це не тільки новий стрибок в китаєзації марксизму, але й нова форма марксизму в сучасному світі, і це марксизм ХХІ століття» [7].

5. Висновки

Підводячи підсумок, слід відмітити наступне. В сучасному Китаї шанують Мао Цзедуну за те, що він провів китайський народ через тривалу революційну боротьбу, що допомогло здобути національну незалежність і народне визволення; він створив новий Китай, вивівши його на шлях соціалістичного будівництва; він розпочав шлях пошуку та реалізації соціалістичної демократії; він укріпив правлячу позицію Комуністичної партії Китаю, намагаючись зберегти її правлячий статус як марксистської партії. Саме Мао Цзедуну належала ідея «китаєзації марксизму», втілення якої продовжили Ден Сяопін, а згодом і Сі Цзіньпін, що в результаті тривалого розвитку цей процес все більше набував національного характеру, і почав знано відрізнятися від положень інших соціалістичних держав. Підтвердженням цьому став «соціалізм

з китайською специфікою», а саме – ринковий соціалізм. Якщо говорити про китайський марксизм ХХІ століття, то він відрізняється від класичного марксизму і навіть від китайського марксизму минулого століття. Марксизм сучасного Китаю – це органічне поєднання критичності, раціональності, науковості цінних ідеалів, теоретичності та практичності, це «підтримка та просування марксистської філософії, адаптування її до конкретних потреб та умов розвитку Китаю. Однією з ключових особливостей соціалізму з китайською специфікою в нову добу є його орієнтація на інновації та творчість. Така зосередженість на інноваціях укорінена в китайському марксизмі, який наголошує на важливості адаптації до мінливих обставин і використання творчості для вирішення проблем» [8, с. 36].

З проведеного дослідження можна виділити декілька основних моментів у теоретичних поглядах і політичній практиці Мао Цзедуну, які склали основу його головних ідей, насамперед це: намагання інтегрувати марксизм-ленінізм із специфікою Китаю; створити нову демократичну революцію на основі характерних особливостей Китаю; стати на шлях соціалістичної революції для подальшого розвитку соціалістичного будівництва в Китаї. Таким чином, ідеї Мао Цзедуну стали основними формами китаєзації марксизму в ХХ столітті, розвиток яких продовжується і до сьогодні, залишаючись керівною ідеологією Китаю.

Список літератури:

1. Мао Цзедун. Избранные произведения в 5 томах. Т. 1. Пекин : Издательство литературы на иностранных языках, 1967. 459 с.
2. Мао Цзедун. Китайская революция и Коммунистическая партия Китая. Избранные произведения в 5 томах. Т. 2. Пекин : Издательство литературы на иностранных языках, 1969. 618 с.
3. Мао Цзедун. О демократической диктатуре народа. Избранные произведения в 5 томах. Т. 3. Пекин : Издательство литературы на иностранных языках, 1969. 384 с.
4. 毛澤東. 新民主主義論 [Про нову демократію. Промова Мао Цзедуну на першому з'їзді Культурної асоціації прикордонного регіону 9 січня 1940 року]. URL: <https://www.marxists.org/chinese/maozedong/marxist.org-chinese-mao 194001. htm> (дата звернення: 25.08.2023).
5. Чэнь Бо-да. Идеи Мао Цзэ-дуна – соединение марксизма-ленинизма с китайской революцией. Пекин : Приложение к журналу «Народный Китай», 1951. 97 с.

6. Мао Цзе-дун. Відносно практики. Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР. 1958. URL: <https://vpered.wordpress.com/2013/09/02/mao-tse-tung-on-practice/> (дата звернення: 25.08.2023).

7. 顾海良: 马克思主义中国化历史与理论的创新性探索 [Гу Хайлян: Інноваційне дослідження історії та теорії китаїзації марксизму]. URL: <http://106.120.124.242/xzlt/1357230.htm> (дата звернення: 22.08.2023).

8. Rudenko Sergii, Liudmyla Yevdokymova. Modernisation features of socialism with Chinese characteristics doctrine in the new era (following the 20th National Congress of the Communist Party of China). *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*. 2022. № 2 (7). P. 34–37. URL: <https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/114/58> (дата звернення: 25.08.2023).

9. 岳雪侠. 马克思主义中国化的第三次飞跃 – 中华优秀传统文化与中国特色社会主义理论的有机结合 // 文化学刊. – 沈阳. 2015. No. 1. P. 212–216 [Третій стрибок китаїзації марксизму – органічне поєднання чудової китайської традиційної культури та соціалістичної теорії з китайською специфікою]. URL: http://edu.alljournals.com.cn/view_abstract.aspx?pcid=B5EDD921F3D863E289B22F36E70174A7007B5F5E43D63598017D41BB67247657&cid=21E2968CE64B12C9&jid=E63633DF78D535DAB9000AB07B3424BA&aid=CC3E977CE15042F121CD5579155FAEC6&yid=FFD10F7019FAA9EC&iid=CA4FD0336C81A37A&sid=D2742EEE6F4DF8FE&eid=CEC789B3C68C3BB3&referececd_num= (дата звернення: 25.08.2023).

10. 探索构建新时代中国特色哲学理论体系 // 学习与探索. – 哈尔滨. 2019. No. 11. P. 19–25 [Лі Цзюньвень. Дослідження та побудова теоретичної системи філософії з китайською специфікою нової доби]. URL: http://www.xinhuanet.com/politics/2020-05/06/c_1125946923.htm (дата звернення: 20.08.2023).

11. 論毛澤東治黨治國的一條思想主綫 楊波、吳偉佳 [Ян Бо, У Вейцзя. Про основні напрямки думок Мао Цзедуна в управлінні партією та країною]. 2014. № 3/23. URL: https://www.mpu.edu.mo/cntfiles/upload/docs/research/comm on/1country_2systems/2014_3/23.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

12. 马克思主义中国化百年历程与主要理论成果 李捷 [Лі Цзе. Столітня історія та основні теоретичні досягнення китаїзації марксизму]. URL: http://www.mkszyuj.net/UploadFile/Issue/201605250001/2021/10/20211013095313WU_FILE_0.pdf (дата звернення: 21.08.2023).

13. 中共中央党史和文献研究院第三研究部: 马克思主义中国化一百年的集中展现 – 《马克思主义中国化一百年大事记 (1921–2021)》的主要内容和特色 [Сторіччя подій китаїзації марксизму (1921–2021)]. URL: <https://www.theorychina.org.cn/c/2022-07-06/1441057.shtml> (дата звернення: 28.08.2023).

14. Rudenko S., Turenko V., Petrenko I., Vilkov V., Horbatenko V. Philosophical and Anthropological Issues in Chinese Marxism: Key Ideas and Concepts. *Syensis. Universidade Católica de Petrópolis*. Rio de Janeiro, Brasil, 2023. Vol. 15. No. 2. P. 278–289. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/synesis/article/view/2544/3504> (дата звернення: 21.08.2023).

15. Vitalii Turenko, Nataliia Yarmolitska. Materialistic traditions in Chinese philosophy and their significance on the establishment of Marxism in China.

The scientific paradigm in the context of technological development and social change: Scientific monograph. Part 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/317> (дата звернення: 21.08.2023).

16. Nataliia Yarmolitska, Katherine Gan. Characteristic features of the Chineseized Marxism's formation: key philosophical and socio-political foundations of research. *Human Image*. 2022. Vol. 18. P. 103–112. URL: http://www.fhijournal.org/journals/2022/18/FHI_18_YarmolitskaGaN.pdf (дата звернення: 28.08.2023).

17. Nataliia Yarmolitska, Katherine Gan. Socio-political and socio-cultural preconditions, theoretical and methodological tools of the process of chinaization of Marxism in the soviet period researches. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*. 2022. № 1 (6). P. 63–68. URL: <https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/74/51> (дата звернення: 25.08.2023).

References:

1. Mao Tzedun (1967). *Izbrannyye proizvedeniya v 5 tomah.* T. 1. Pekin: Izdatelstvo literatury na inostrannykh yazykakh. (in Russian)

2. Mao Tzedun (1969). *Kitayskaya revolyutsiya i Kommunisticheskaya partiya Kitaya* [Chinese Revolution and Chinese Communist Party]. *Izbrannyye proizvedeniya v 5 tomah.* T. 2. Pekin: Izdatelstvo literatury na inostrannykh yazykakh. (in Russian)

3. Mao Tzedun (1969). *O demokraticheskoy diktature naroda* [About the democratic dictatorship of the people]. *Izbrannyye proizvedeniya v 5 tomah.* T. 3. Pekin: Izdatelstvo literatury na inostrannykh yazykakh. (in Russian)

4. 毛澤東. 新民主主義論 [About new democracy. Mao Zedong's speech at the first congress of the Border Region Cultural Association on January 9, 1940]. Available at: <https://www.marxists.org/chinese/maozedong/marxist.org-chinese-mao-194001.htm> (accessed August 25, 2023).

5. Chen Bo-da (1951). *Idei Mao Tse-duna – soedinenie marksizma-leninizma s kitayskoy revolyutsiey* [The ideas of Mao Tse-tung are a combination of Marxism-Leninism and the Chinese revolution]. Pekin: Prilozhenie k zhurnalu «Narodnyiy Kitay». (in Russian)

6. Mao Tse-dun (1958). *Vidnosno praktyky* [Regarding practice]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury URSR. Available at: <https://vpered.wordpress.com/2013/09/02/mao-tse-tung-on-practice/> (accessed August 25, 2023). (in Ukrainian)

7. 顾海良: 马克思主义中国化历史与理论的创新性探索 [Gu Hailiang: An Innovative Study of the History and Theory of the Chineseization of Marxism]. Available at: <http://106.120.124.242/xzlt/1357230.htm> (accessed August 22, 2023).

8. Rudenko Sergii, Liudmyla Yevdokymova (2022). Modernisation features of socialism with Chinese characteristics doctrine in the new era (following the 20th National Congress of the Communist Party of China). *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*, no. 2 (7), pp. 34–37. Available at:

<https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/114/58> (accessed August 25, 2023).

9. 岳雪侠. 马克思主义中国化的第三次飞跃 - 中华优秀传统文化与中国特色社会主义理论的有机结合 // 文化学刊. - 沈阳 (2015), no. 1, pp. 212–216 [The third leap of Chineseization of Marxism is an organic combination of excellent Chinese traditional culture and socialist theory with Chinese specifics]. Available at: http://edu.alljournals.com.cn/view_abstract.aspx?pcid=B5EDD921F3D863E289B22F36E70174A7007B5F5E43D63598017D41BB67247657&cid=21E2968CE64B12C9&jid=E63633DF78D535DAB9000AB07B3424BA&aid=CC3E977CE15042F121CD5579155FAEC6&yid=FFD10F7019FAA9EC&iid=CA4FD0336C81A37A&sid=D2742EEE6F4DF8FE&eid=CEC789B3C68C3BB3&referenced_num= (accessed August 20, 2023).

10. 探索构建新时代中国特色哲学理论体系 // 学习与探索. - 哈尔滨 (2019), no. 11, pp. 19–25 [Li Junwen. Research and construction of a theoretical system of philosophy with the Chinese specificity of the new era]. Available at: http://www.xinhuanet.com/politics/2020-05/06/c_1125946923.htm (accessed August 20, 2023).

11. 論毛澤東治黨治國的一條思想主綫 楊波、吳偉佳 (Yang Bo, Wu Weijia. About the main directions of Mao Zedong's thoughts in managing the party and the country (2014), no. 3/23]. Available at: https://www.mpu.edu.mo/cntfiles/upload/docs/research/common/1country_2systems/2014_3/23.pdf (accessed August 20, 2023).

12. 马克思主义中国化百年历程与主要理论成果 李捷 [Li Jie. Centennial history and main theoretical achievements of Chineseization of Marxism]. Available at: http://www.mkszyj.net/UploadFile/Issue/201605250001/2021/10/20211013095313WU_FILE_0.pdf (accessed August 21, 2023).

13. 中共中央党史和文献研究院第三研究部: 马克思主义中国化一百年的集中展现 - 《马克思主义中国化一百年大事记 (1921–2021)》的主要内容和特色 [The centenary of the events of the Chineseization of Marxism (1921–2021)]. Available at: <https://www.theorychina.org.cn/c/2022-07-06/1441057.shtml> (accessed August 28, 2023).

14. Rudenko S., Turenko V., Petrenko I., Vilkov V., Horbatenko V. (2023). Philosophical and Anthropological Issues in Chinese Marxism: Key Ideas and Concepts. Syensis. *Universidade Católica de Petrópolis*. Rio de Janeiro, Brasil, vol. 15, no. 2. pp. 278–289. Available at: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/synesis/article/view/2544/3504> (accessed August 21, 2023).

15. Vitalii Turenko, Nataliia Yarmolitska (2023). Materialistic traditions in Chinese philosophy and their significance on the establishment of Marxism in China. *The scientific paradigm in the context of technological development and social change: Scientific monograph*. Part 2. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". Available at: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/317> (accessed August 21, 2023).

16. Nataliia Yarmolitska, Katherine Gan (2022). Characteristic features of the Chineseized Marxism's formation: key philosophical and socio-political foundations of research. *Human Image*, vol. 18, pp. 103–112. Available at:

Chapter «Philosophical sciences»

---

http://www.fhijournal.org/journals/2022/18/FHI_18_YarmolitskaGaN.pdf (accessed August 28, 2023).

17. Nataliia Yarmolitska, Katherine Gan (2022). Socio-political and socio-cultural preconditions, theoretical and methodological tools of the process of chinaization of Marxism in the soviet period researches. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*, no. 1 (6), pp. 63–68. Available at: <https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/74/51> (accessed August 25, 2023).